

Temaplan for kulturminner 2018 – 2030

For området dalbunnen langs E6, fra Øyer grense i sør og til Sør-Fron grense i nord, på øsiden av Lågen, eks. tettstedene Fåvang og Ringebu. KOM-090/18 Vedtak.

Innhold

- 1 Innledning
 - 1.1 Hvorfor en plan?
 - 1.2 Formål
 - 1.3 Bakgrunn
 - 1.4 Hva er kulturminner

- 2 Prosess
 - 2.1 Plantype og avgrensing
 - 2.2 Organisering
 - 2.3 Medvirkning
 - 2.4 Kartlegging og faglig vurdering

- 3 Vernekategorier og kartlegging
 - 3.1 Vekting
 - 3.2 Kommunes prioritering
 - 3.3 Kartlegging av kulturminner fra Gudbrandsdalsmusea

- 4 Tiltaksdel
 - 4.1 Tiltak

- 5 Kilder

1 Innledning

Kulturminnene er definert som alle spor etter menneskelig virksomhet og viser utviklingen som danner grunnlaget for dagens samfunn. I Ringebu finnes det mange ulike typer kulturminner: rester etter bosteder som kan dateres helt tilbake til steinalderen, gamle bygninger, unike kulturmiljøer som området Ringebu Stavkirke og Ringebu Prestegard og Imsdalens fiskevær, for å nevne noen eksempler.

Kommunene i Norge har i de siste årene fått et økt ansvar for lokale kulturminner. Det er en forventning fra regjeringen at kommunene registrerer og verdsetter kulturminner og kulturmiljøer som har lokal verdi og innarbeider disse i planer og styringsverktøy.

Gjennom prosjektet kulturminner i kommunene (KIK) ønsker Riksantikvaren og fylkeskommunene å øke kulturminnekompetansen i kommunene og bedre den lokale kulturminneforvaltningen. KIK – prosjektet er en del av «Kunnskapsløftet for kulturminneforvaltningen» som Riksantikvaren satsing for en kunnskapsbasert, målrettet og effektiv kulturminneforvaltning. Riksantikvaren legger stor vekt på avgrensing av planarbeidet og tar for seg et utvalgt område.

Gudbrandsdalsmusea har vært innleid som fagkonsulent og har utført kartlegging og vurdering av minnene.

Planen er avgrenset til å omhandle faste kulturminner. Det innebærer at løse gjenstander og immateriell kulturarv, som naturlige fortellinger og kulturtradisjoner ikke inkluderes i planen.

Bildetekst: Fra Solhjem, Fåvang

I arbeidet med denne planen har Gudbrandsdalsmusea fått dokumentert litt om hvor omfattende høstingsbruket har vært og er nede i dalbunnen. Vi har og sett hvor mange ulike låver og andre bygninger det er bevart og delvis er i bruk til i dag. Noen av disse er i særstilling i byggeskikk, takteking og i samband med de årvisse flommene og de større flommene i dalbunnen. Noen av de samme ligger og nært E6, slik at alle som reiser langs veien året gjennom ser dem.

I henhold til Ringebu kommunes planstrategi er det vedtatt at Ringebu kommunes kulturminneplan skal utarbeides som en temaplan. Gjennom arbeidet med å lage en kulturminneplan har kommunen også fått satt kulturarvens rolle i samfunnsutviklingen på dagsorden. Dette er en oppfølging av målene til kommuneplanens samfunnsdel 2014-2026: Satsningsområde Leve «Bidra til å ta vare på og videreutvikle bruken av historiske arenaer og kulturminner».

Ringebus identitet er tuftet på landbruk og kultur og det er spesielt mange spor etter disse virksomhetene. Kulturminnene er uerstattelige verdier, kommunen har et ansvar for å forvalte disse på best mulig måte. Dette krever en god oversikt over hvilke kulturminner som finnes i Ringebu og kunnskap om virkemidlene som kan tas i bruk.

Bevaring av kulturminner kan komme i konflikt med andre samfunnsinteresser, slik som veier, nybygg, landbruk og annet. Vedtak i slike saker ligger hos kommune, fylkeskommune og departementet.

De enkelte kommunene plikter å arbeide for å oppfylle de nasjonale målene på kulturminneområdet. Et nasjonalt mål er at tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres. Dette er et mål som kommunen kan bidra til gjennom en-temaplan for kulturminner og kulturmiljøer.

Kulturminnene må beskyttes for fremtiden, og like viktig, de er en ressurs som bidrar positivt til å gi stedene karakter, innhold og identitet.

«Jau, byrjar ho Mari.

*Da var det ikkje så svært alt, men folk var aldri så sjuke da, og dei bar seg
heller ikkje så ille som einkvan gjer nå.»*

Mari Hågåa

1.1 Hvorfor en plan?

En kulturminneplan der kommunen skaffer seg oversikt over sine kulturminner og vurderer kulturminnenes verdi, vil være viktig for kommunens planarbeid og øvrige virksomhet.

Arbeidet med en kulturminneplan vil åpne for bred deltakelse og politiske diskusjoner om prioriteringer.

Arbeidet med kulturminneplanen vil styrke kommunenes politiske, strategiske og operative rolle på kulturminnefeltet og bidra til å sikre og forankre forvaltning av kulturminner lokalt.

Kulturminneplanen gir grunnlag for en aktiv tilskudds- og økonomiforvaltning og eiere får større mulighet for hjelp og støtte til bruk og vedlikehold av kulturminner. Kulturminner som er prioritert i kommunal plan blir prioritert ved tildeling av midler fra Kulturminnefondet.

«Kulturminner er også viktig for folks flest. Noen har sagt at et liv uten kulturminner er som å våkne opp en dag og bare kunne huske de siste 14 dagene av tilværelsen. Det må være en stusslig opplevelse og følelsen av å være historieløs og fattig. Kulturminner er også viktig for fremtiden!»

Jørn Holme, Riksantikvar

1.2 Formål

- Å gi en oversikt over kulturminner og kulturmiljø i et avgrenset område i Ringebu kommune.
- Gi et bedre grunnlag for å formidle kommunes kulturarv.
- Planen skal foreslå tiltak for hvordan kulturarven skal forvaltes og brukes.
- Grunnlaget for å ivareta kulturminnehensyn i kommunens planarbeid.
- Gi en oversikt over verneverdige kulturminner og kulturmiljø.
- Bidra til formidling, skjøtsel og istandsetting av kulturminner og kulturmiljø.

Kulturminneplanen vil øke kunnskap om lokalhistorien og hvorfor de ulike kulturminnene bør ivaretas. Når innbyggerne blir kjent med egen historie og formidler denne til andre, skapes det merverdi.

Kulturminner, er fellesgoder og ressurser i den lokale samfunnsutviklingen både som kilde til kunnskap og opplevelser, som grunnlag for verdiskaping og styrking av lokal egenart og fellesskap.

Kulturminner av nasjonal verdi, inkludert fredete kulturminner, er vernet etter kulturminneloven og registrert i kulturminnedatabasen Askeladden.

Kulturminner og lokalhistorie er også med på å sette kommunen på kartet. Økt attraktivitet styrker reiseliv og andre næringer som kan utvikle gode tilbud basert på kulturarven. Dette bidrar til merkevarebygging, styrking av lokal steds karakter og attraktivitet som ramme rundt ulike aktiviteter som fritids- og kulturevenement og reiselivsattraksjoner

TIDSAKSE med perioder

Eldre steinalder: 10000-4000 f. Kr

Yngre steinalder: 4000-1800 f. Kr

Eldre bronsealder: 1800- 1000 f. Kr

Yngre bronsealder: 1000-500 f. Kr

Eldre jernalder: 500 f. – 570 e. Kr

Folkevandringstid: 400-570 e. Kr

Yngre jernalder: 570 – 1050

Merovingertid 570-800

Vikingtid: 800–1050

Middelalder: 1050 – 1537

Nyere tid, etter reformasjon 1537

Foto fra Solhjem, Fåvang

1.3 Bakgrunn

Ringebu kommune har via Oppland Fylkeskommune fått et tilskudd på kr 100.000 fra Riksantikvaren til å utarbeide en kulturminneplan. Ringebu kommune har valgt å utforme planen som en temaplan.

1.4 Hva er kulturminner

I kulturminneloven defineres kulturminner som spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter som det knytter seg historiske hendelser, tro og tradisjoner til. Det er en definisjon som legges til grunn for den statlige forvaltningen av de materielle kulturminner. I dette ligger også kulturmiljøer, områder som er formet gjennom menneskelig aktivitet. I 2007 ratifiserte Norge UNESCO – konvensjonen om den immaterielle kulturarven. Målet med den konvensjonen er å beskytte muntlige tradisjoner og uttrykk, utøvende kunst, sosiale skikker, ritualer og høytidsfester, kunnskap og praksis om naturen og universet og kunnskap om tradisjonelt håndverk.

«Kultur er et helt samfunns identitet, det er ryggraden i et folk»

Tor Åge Bringsværd

Hva menes med kulturmiljø?

Når kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng, kalles dette et kulturmiljø. Kulturmiljøer kan for eksempel være et byområde, ei setergrend, et fiskevær eller et industriområde med fabrikker og boliger.

Hva er et landskap?

Landskap er en samlebetegnelse på våre utendørs omgivelser, både det naturgitte og det menneskeskapte. Betegnelsen omfatter alle typer landskap, som jordbrukslandskap, industrilandskap, kystlandskap, bylandskap og fjellandskap.

Hva er immateriell kulturarv?

Immateriell kulturarv betyr praksis, framstillinger, uttrykk, kunnskap og ferdigheter. For kulturminneforvaltningen er den immaterielle kulturarven knyttet til det vi ikke kan ta på ved et kulturminne. Dette gjelder for eksempel tro, tradisjoner, sagn og hendelser.

2 Prosess

2.1 Plantype og avgrensing

Det er i planstrategien vedtatt at kulturminneplanen skal være en temaplan. Kommunestyret vedtok 22.11.2016 at temaplanen er avgrenset for å gjelde **dalbunnen** langs E6, fra Øyer grense i sør til Sør-Fron grense i nord, på østsiden av Lågen. Tettstedene Ringebu og Fåvang er ikke inkludert i planen og må eventuelt belyses i senere planer.

2.2 Organisering

Oppdragsgiver	Kommunestyret
Styringsgruppe	Levekårsutvalget
Prosjektansvarlig	Tjenesteleder for kultur
Prosjektleder	Kulturkonsulent
Prosjektgruppe	Tjenesteleder kultur, kulturkonsulent, arealplanlegger, direktør Gudbrandsdalsmusea, politisk representant fra Lekarårsutvalget og Kulturarvenheten i Oppland Fylkeskommune.
Referansegrupper	Historielag, ressurspersoner

2.3 Medvirkning

I mars 2017 ble det arrangert åpne møter i Sør Fåvang, Fåvang og Ringebu. Det ble orientert om prosjektet og deltagerne på møte fikk anledning til å stille spørsmål. Gruppearbeid ble gjennomført og mange gode innspill ble drøftet og notert.

Åpent møte i Sør Fåvang

I februar 2018 ble det arrangert et åpent møte der også berørte grunneiere ble invitert til informasjon vedrørende registrerte kulturminner. I etterkant har alle berørte grunneiere blitt kontaktet for informasjon og avklaring om deltagelse i kulturminneplanen.

2.4 Kartlegging og faglig vurdering

Gudbrandsdalsmusea har vært engasjert som faginstans med følgende mandat:

Museet skal kartlegge og komme med innspill til prioritering av vernekategorier, levere kartlegginger og beskrive de utvalgte kulturminner og bistå faglig i arbeidet innenfor en økonomisk ramme på kr 80.000. Det har vært registrator Oddleiv Ringlund og direktør Torveig Dahl (konsulent) som har utført arbeidet for museet. Museet har også deltatt på åpne møter, prosjektgruppe og i Levekårsutvalget.

3. Vernekategorier

3.1 Vekting

1	Svært høy	Automatisk fredet, vedtaksfredet	Forslag til vedtaksfredning
2	Stor	Politisk vedtak om vern i kommunen	Anbefaling til vedtak
3	Middels	Har lokal verdi, i bygda, lokalt	Anbefalinger til eier
4	Liten	Alminnelig, privat	Evt. Anbefalinger

De fire kategoriene er vurdert i sammenheng med Riksantikvarens verdsetting og vekting.

- *Kulturminnet representerer faser med særlig betydning for historien.*
- *Kulturminnet er knyttet til virksomheter med særlig betydning for historien.*
- *Kulturminnet er knyttet til hendelser eller begivenheter med særlig betydning for historien.*
- *Kulturminnet er knyttet til personer med særlig betydning for historien.*
- *Kulturminnet er av særlig betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper).*
- *Kulturminnet har særlig arkitektonisk og arkitekturhistorisk verdi.*
- *Kulturminnet har særlig betydning som kilde til historien der det finnes få eller ingen skriftlige kilder.*
- *Kulturminnet har særlig betydning som ressurs for lokal utvikling og verdiskaping.*
- *Kulturminnets alder og type utløser juridiske virkemidler på nasjonalt plan, se kulturminneloven.*

I denne planen er det inkludert 23 kartlagte kulturminner i kategori 1 og 2, med egne faktaark for hvert kulturminne.

Noen av de kartlagte kulturminnene er anbefalt av Gudbrandsdalsmusea å gå videre med i samarbeid med Fylkeskommunen mot en eventuell fredningsprosess i kategori 1.

Alle kulturminner i kategori 1 og 2 bør legges inn som hensynssone C, Sone med særlig bevaring av kulturminner/kulturmiljø etter PBL § 11-8 bokstav C i kommuneplanens arealdel, og reguleres til bevaring i eventuelle reguleringsplaner der disse kulturminnene inngår.

De prioriterte kulturminnene i kategori 1 og 2 skal lastes opp i Riksantikvarens database Askeladden. 79 Kartlegginger i kategori 3 og 4 i er ikke tatt med i denne planen. Ringebu og Fåvang sentrum er ikke med i planen siden dette er et omfattende arbeid som krever egne planer.

3.2 Kommunens prioritering

Prosjektplanen sier at kulturminneplanen skal omfatte 23 kulturminner. Prosjektgruppa har valgt ut alle de kartlagte kulturminnene i kategori 1 og valgt ut noen prioriterte fra kategori 2.

Erfaringer med gjennomføring og bruk av planen kan aktualisere å ta hele kategori 2 inn ved neste rullering. Avgrensningen i kategori 2 er gjort ved å holde gårdsbruk utenfor, mens flomlåvene og noen andre bygninger er tatt inn med anbefaling om vern.

En temaplan gir ikke grunnlag for vedtak om varig vern, verken i kategori 1 eller 2. Forslag til eventuelt vern og eller freding av kulturminner må eventuelt innarbeides i kommuneplanens arealdel som hensynssoner. (H-570 bevaring kulturmiljø/H-730 båndlegging etter lov om kulturminner). Hensynssonene følges så av bestemmelser som sier noe om hva som er tillatt og ikke tillatt. I kommuneplanens arealdel er det også bestemmelser om kulturminner under generelle bestemmelser. Kommuneplanens arealdel 2015-2027 er i slutfasen og det er for sent å innarbeide hensynssoner i tråd med kulturminneplanen nå. Innarbeiding av kulturminner fra temaplan for kulturminner, vil først kunne skje ved revidering av kommuneplanens arealdel. I dette arbeidet vil det da være viktig å vurdere også andre hensyn i forhold til om det foreslåtte kulturminnet skal vernes/fredes eller ikke.

Liste over Kulturminner i temaplanen:

Kategori 1

1	Taterhola	Hvilested
2	Sundstugua	Boplass og tidligere riksvei

Kategori 2

3	Berg	Låve
4	Grov	Låve
5	Løsnes Søre	Låve
6	Forkalsrud	Låve
7	Bø	Låve
8	Smedstamoen	Vegstubb
9	Vollstuen	Stue
10	Nybakken	Bussgarage
11	Høye norgard	Låve
12	Løsnes Nedre	Låve og lita stue
13	Vestad oppigard	Låve
14	Vestad nigard	Låve
15	Kirkenær	Bygning, tidligere kommunehus, pensjonat, skole.
16	Gildesvollen	Skole, pilegrims senter, verksted og bosted
17	Sognesuggu	Forsamlingshus
18	Sagbakken	Sagbruk
19	Nyborg	Smie
20	Fårråbrua	Gardstun
21	Kvernflaten	Gardstun
22	Gunstadmoen	Gardstun
23	Skjeggestad	Gardstun

3.2 Kartlegging fra Gudbrandsdalsmusea

«I arbeidet med denne planen har Gudbrandsdalsmusea dokumentert litt om hvor omfattende høstingsbruket har vært og er nede i dalbotnen. Vi har og sett hvor mange ulike låver og andre bygninger det er bevart og delvis er i bruk til i dag. Noen av disse er i særstilling i byggeskikk, takteking og i samband med de årvisse flommene og de større flommene i dalbunnen. Noen av de samme ligger også nært E6, slik at alle som reiser langs veien året gjennom ser dem. Vi har funnet tilsammen 36 låver på østsiden av elva: Kategori 1: låve fra gårdene Berg, Grov og Bakkejordet. Kategori 2: 6 stk., av de er 5 innstilt til regulering for vern i planen. I kategori 3 har vi dokumentert 21 stk. og kategori 4-6 stk. Alle er viktige for helheten i kulturlandskapet»

«Disse tre låvene bør fredes som kulturminne over utnytting av vollene/våtmarksområdet i gårdsdrifta av gårdene i dalsiden, bruken av villskifer på tak, og de omfattende flommene som gårdsdrifta har lært seg å leve med gjennom hundreåra. Museet vurderer disse tre som aktuelle for fredning, og anmoder Ringebu kommune om å ta kontakt med fylkeskommunen for evt. å komme i gang med en fredningsprosess. Vi rår derfor kommunen til å vedta verne kategori 1, sekundært 2 i kulturminneplanen for disse. De har usedvanlig stor opplevels- og kunnskapsverdi, og fremdeles bruksverdi, som del av et helhetlig miljø i kulturlandskapet.»

Henviser til Gudbrandsdalsmuseas sin rapport som vedlegg.

Faktaark forslag vernestatus

kategori 1

Eiendomsnavn	Taterholoa	Gards- og bruksnummer 65-1
Navn på kulturminne	Hvilested for reisende	

Historikk

Muntlig tradisjon forteller om reisende som søkte ly for folk og hester for natta eller for uvær. Det ble gjort opp bål inne i hola. Det er kjent at hola var i bruk til tidlig 1960-tal. Vi kjenner ikke til hvor langt tilbake i tid hola har vært brukt som ly for reisende, men i og med at veien ble lagt nedenom Kleiva berga etter 1860, vil det si at den kan ha vært i bruk i ca. 100 år.

Beskrivelse

Dette er ei naturleg hole i fjellet, som ein heller. Ho var tidlegare djupare og såleis romslegare, men vegvesenet har fleire gonger i nyare tid fylt i lausmasse for sikring. Det vart ikkje gjort registreringar eller andre under-søkingar den gongen. Hola er ganske djup innover, men uvisst kor stor ho var før ho vart fylt opp ein del.

Vurdering

Denne hola er eit kulturminne over dei reisende og deira behov for ly mot ver og vind, og høve til overnatting for folk og hestar. Museet vurderer denne som aktuell for fredning, og anmoder Ringebu kommune om å ta kontakt med fylkeskommunen for ev. å koma i gang med ein fredningsprosess. Vi rår difor kommunen til å vedta vernekatetori 1, sekundært 2 i kulturminneplanen.

Taterholoa har både opplevelses- og kunnskapsverdi som del av et helhetlig miljø i kulturlandskapet langs allfarveien, og som kulturminne over minoriteter, som Riksantikvaren har nevnt særskilt for kulturminneplaner.

Både Oppland fylkeskommune v/kulturarv og Statens Vegvesen/Vegmuseet er kjent med hola.

Anbefalte tiltak

Samle inn tradisjonsstoff for hola blant dei reisende og lokalbefolkninga, gjøre utgravinger inne i hola, sette opp merking for å formidle historien om de reisende gjennom dalen

Faktaark forslag vernestatus**kategori 1**

Eiendomsnavn	Sundstugua	Gards- og bruksnummer 157-3
Navn på kulturminne	Sundsted, boplass og tidleg riksvei	

Historikk

Trondheimsveien/Allfarveien gikk utom Borgenesset til utpå 1940-tallet, da ble veien flytta over Borgemoen, for senere å bli flytta ned igjen, med ei skjæring gjennom Borgeberget. Da jernbanen kom gjennom Gudbrandsdalen, ferdig til Ringebu i 1896, ble mye kommunikasjon i bygdene endra. Stasjonene ble lagt på Losna og rett over elva for Tromsnes, uten bru over på østsiden. Det ble derfor behov for et sundsted, som kunne ro folk og varer over på østsiden. Det ble da lagt et sundsted til Borgenesset.

Beskrivelse

Veien nord og sør for gartneriet har flotte gamle murer inn mot bakken. Utover rundt neset er det rester av autovern i tre (foto fra 1938 viser vegen med rekkverk av nyere treverk). Spor i berget etter håndborring og sprenging.

Selve tunet har rester etter et mura fjøs, et lagerhus for varer, en utedo, ei stue, en solid mur og skråning for sundbåten, og rester etter dyrka mark bak husa. Stue ble tømra av Emort Strandstuen og Johannes Borgemoen, først med bare ett rom. Senere ble huset bygd på til to etasjer og bordkledd.

Oscar Bjørnneset var siste sundmann. Sundstedet ble lagt ned høsten 1968 med et vedtak i kommunestyret. Nåværende eier har restaurert og holder anlegget i stand. Det er ei lita utstilling inne om sundstedet og ulykka på 1930-tallet. Den gamle riksveien ligger inne i Nasjonal Verneplan for veier, se vedlegg.

Det lille lagerhuset som fremdeles står, er trolig av nyere dato, med gamle jernbanesviller som fundament. Grensa mellom eiendommene 157/3 og 157/4 går gjennom huset.

Vurdering

Sundstua er en liten plass en plass der folk har bodd og drevet et lite bruk i nesten hundre år, som ligger igjen som et viktig kulturminne over den perioden fra 1896 da det var behov for å ro folk, dyr og varer over sundet til og fra jernbanestasjonen på Losna. Det er en vegstrekning som står igjen som et minne over tidlig riksveiarbeid med en veistandard fram til 1940-åra med tester av autovern av tre, gode murer osv. Det er og et kulturminne over flommen i 1860 og ei hendelse, ei stygg bilulykke 24. juli i 1938 der en bil med fire personer kjørte utfor skrenten og sank, bare mannen som var sjåfør overlevde.

Museet vurderer denne som aktuell for fredning, og anmoder Ringebu kommune om å ta kontakt med fylkeskommunen for ev. å komme i gang med en fredningsprosess. Vi rår derfor kommunen til å vedta verne-kategori 1, sekundært 2 i kulturminneplanen. Stedet har usedvanlig stor opplevelses- og kunnskapsverdi, og bruksverdi som helhetlig miljø i kulturlandskapet

Faktaark forslag vernestatus

kategori 2

Eiendomsnavn Berg

Gards- og bruksnummer 62-1

Navn på kulturminne Låve

Beskrivelse

Dette er egentlig to lafta låver som er bygd sammen med reisverk. Det er laget stor dør for t.d. skurtresker i den nordre gavlvegen, mens det på den søndre gavlvegen er ei mura låvebru. Det er et utrolig vakkert villskifertak på huset.

Gården Berg ligger lenger opp i Vekkom, langs den gamle allfarveien. Gården har mange gamle hus. Denne låven er et lendemerke som alle legger merke til både på grunn av det vakre taket og at låven årlig står delvis i vann, og når det er flom står vannet langt opp over veggene.

Vurdering

Disse tre låvene bør fredes som kulturminne over utnytting av vollene/våtmarksområdet i gårdsdrifta av gårdene i dalsiden, bruken av villskifer på tak, og de omfattende flommene som gårdsdrifta har lært seg å leve med gjennom hundreåra. Museet vurderer disse tre som aktuelle for fredning, og anmoder Ringebu kommune om å ta kontakt med fylkeskommunen for ev. å komme i gang med en fredningsprosess. Vi rår derfor kommunen til å vedta verne kategori 1, sekundært 2 i kulturminneplanen for disse. De har usedvanlig stor opplevelses- og kunnskapsverdi, og fremdeles bruksverdi, som del av et helhetlig miljø i kulturlandskapet

Anbefalte tiltak

Rydding av vegetasjon, skikkelig dokumentasjon av hele låven og bruken av den, normalt vedlikehold.

Eiendomsnavn	Grov	Gards- og bruksnummer 63-1
Navn på kulturminne	Flomlåve	

Beskrivelse

Dette er en mindre låve, i reisverk og med gammel bølgeblikk på taket. Det er ei dør på langsida, ikke tilpassa traktor.

Gården Grov var den gamle klokkergården i Ringebu. Husa på gården lå på en haug kalt «Gammal-Erik»-haugen etter et gammelt sagn. Her hadde de den første fastskolen i grenda fra 1850. Gården ble lagt ned i 1870, da Halstad ble ny klokkergård, husa ble flytta fra Grov til Halstad, mens stua står i Vålebrua, «Hanstadbygningen». Jordveien ble lagt sammen med Ringebu prestegård, eier i dag er slik Opplysningsvesenets fond.

Vurdering

I arbeidet med denne planen har Gudbrandsdalsmusea fått dokumentert litt om hvor omfattende høstingsbruket har vært – og er - nede i dalbunnen. Vi har og sett hvor mange ulike låver og andre bygninger det er bevart – og delvis er i bruk – til i dag. Noen av disse er i særstilling i byggeskikk, taktekking – og i samband med de årvisse flommene – og de større flommene - i dalbunnen. Noen av de samme ligger og nært E6, slik at alle som reiser langs veien året gjennom ser dem. Vi har funnet til sammen 36 låver på østsiden av elva:

Kategori 1: låve fra gårdene Berg, Grov og Bakkejordet. Kategori 2: 6 stk., av de er 5 innstilte til regulering for vern i planen. I kategori 3 har vi dokumentert 21 stk. og kategori 4 6 stk. Alle er viktige for heilskapen i kulturlandskapet.

Disse tre låvene bør fredes som kulturminne over utnytting av vollene/våtmarksområdet i gårdsdrifta av gårdene i dalsida, bruken av villskifer på tak, og de omfattende flommene som gårdsdrifta har lært seg å leve med gjennom hundreåra. Derfor har vi og valgt ut litt ulike låver.

Museet vurderer disse tre som aktuelle for fredning, og anmoder Ringebu kommune om å ta kontakt med fylkeskommunen for ev. å komme i gang med en fredningsprosess. Vi rår derfor kommunen til å vedta

verne-kategori 1, sekundært 2 i kulturminneplanen for disse. De har usedvanlig stor opplevelses- og kunnskapsverdi, og fremdeles bruksverdi, som del av et helhetlig miljø i kulturlandskapet.

Anbefalte tiltak, haster

Rydding av vegetasjon rundt huset, dokumentasjon av bygningen, og gjennomføre nødvendige varige tiltak for bevaring, gjerne beholde det gamle, rusta taket om mulig.

Faktaark forslag vernestatus

kategori 2

Eiendomsnavn

Løsnes søre, Bakkejordet

Gards- og bruksnummer 138-4.1

Navn på kulturminne	Låve
---------------------	------

Beskrivelse Dette er en stor reisverklåve som står på vollen utenfor Fåvang kirke. Låven har et praktfullt villskifertak. Kledningen viser spor etter årvisse flommer, og større flommer. Låven har flere dører på langside og gavl. Denne låven er et kulturminne over høsting og lagring av avling for gårdene oppe i dalsiden, et solid håndverk fra lokalt skiferbrot og med legging av tak, årvisse og større flommar.

Anbefalte tiltak Rydde vegetasjon, dokumentasjon av bygningen og bruken av han, naudsynte tiltak for bevaring.

Faktaark forslag vernestatus	kategori 2
Eiendomsnavn	Forkalsrud (Øygarden)
	Gards- og bruksnummer 33-1

Navn på kulturminne	Låve
---------------------	------

Historikk

Gården Forkalsrud/Øygården med Gullmoen har lang historie, godt dokumentert. Gården som ligger litt lenger opp i lia, langs Midtveien, har bevart mange gamle hus som er i god stand.

Beskrivelse

Dette er en høylåve til gården. Den ligger nederst i enga, som nå blir brukt til sauebeite, langs E6. Låven er opprinnelig lafta, er trolig flyttet, er satt sammen med litt ulikt tømmer (rundstokk, og lett kanta), med deler fra eldre hus. Det er bygd på en del i reisverk i enden med mura låvebru oppover, og stor dør mot sør. Det er tynn, handskebak skifer på tømmerlåven, og gammel bølgeblikk på den nyere delen. Den nye delen er bordkledd, likeledes første etasje på vest og sørveggen av tømmerlåven. Den eldste delen av låven kan være fra 1700-tallet.

Vurdering

Låven er et viktig kulturminne langs E6/Gudbrandsdalsveien, der han ligger i enga med beite rundt. Dette er en ganske typisk låve som har fått endringer etter nye behov for gårdsdrifta. Låven står godt, men det bør ryddes i vegetasjon rundt huset, og gå over taket. Den gamle bølgeblikket kan gjerne bevaras.

Låven har i dag stor opplevelsesverdi, kunnskapsverdi og bruksverdi. Gjennom flere hundre år har den vært en viktig del av drifta på gården for lagring av fôr fra tegene i dalbunnen. Den er en del av et helhetlig miljø i kulturlandskapet.

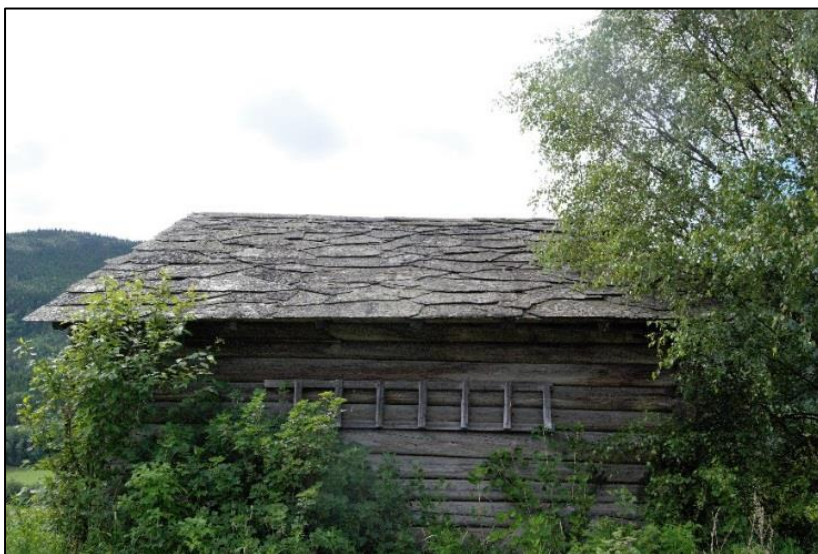

Faktaark forslag vernestatus**kategori 2**

Eiendomsnavn	Bø, Store Bø	Gards- og bruksnummer: 42-32
Navn på kulturminne	låve	

Historikk

Bø er en rimelig stor gård i Vekkom, ligger langs Panoramaveien. Gården eide i si tid store arealer nede i dalbunnen, særlig hele Tollmoen. Gården har bevart mange gamle hus fra 1800-tallet. 1897-1936 var det sommerpensjonat der, i en stor sveitserbygning i 2 høgder, bygningen er revet for Noen år siden.

Beskrivelse

Dette er en stor lafta låve som ligger nede i dalbotn, ikke langt fra nåværende E6. Låven har reisverk i røstet, over tømmerkjerna. Det er satt inn ei stor dør nordre vegen, trolig for skurtresker.

Tømmeret er til dels skada, og kan lett gli ut. Søndre vegen har spor etter ei stor dør, åpningen er kledd igjen. Det er et heldekkende villskifertak som er utrolig godt utført.

Vurdering

Det er en låve som trenger vøling, særlig med tanke på utgliding og erstatning av skada stokker. Det bør også ryddes vegetasjon rundt låven for å berge den fine tømmervegen. Låven er middels stor.

Det er et veldig vakkert og solid villskifertak som vitnar om godt handverk i legginga. Særlig er det verdt å merke seg legging av stein langs mønet og kanten av taket. Låven er årlig utsatt for flom.

Låven har i dag stor opplevelsesverdi, kunnskapsverdi og bruksverdi som del av et beite og høstingsbruk gjennom flere hundre år, er slik et helhetlig miljø i kulturlandskapet.

Faktaark forslag vernestatus

kategori 2

Eiendomsnavn	Smestadmoen/Statens Vegvesen	Gards- og bruksnummer: 43-3/187-31
Navn på kulturminne	Vegstubb 1600-tals Trondheimsveg	

Historikk

I 1664 oppnevnte stattholder Ulik Fredrik Gyldenløve to veiinspektører, for å sikre at nødvendig arbeid på hovedveiene ble utført. Lensherrene hadde tidligere hatt dette ansvaret. Året etter ble to generalveimeistre oppnevnt, en for det Søndenfjeldske og en for det Nordenfjeldske.

Hovedveien gjennom dalen har etter reformasjonen stort sett gått over Kjønnås, dvs. over Våla og opp ved Brekka. Men trolig i tida 1665-1779 prøvde en å legge den første kjørbare hovedveien nede i dalbunnen. Veihistorikerne Geir Paulsrud, Hallstein Hage mfl. oppdaget en bit av denne veien som er godt bevart i dag. Veistubben tar opp før man kommer til Gunstadmoen, rett sør for der Vollsveien i dag tar opp. Veien tok opp i svingen (er sprengt vekk) ved E6, opp forbi en husmur som ligger i veikanten til europaveien, og går på skrå oppover mot jordet til Gunstadmoen etter å ha kryssa Vollsveien.

En vitneforklaring på Kjønnås i 1753/54 sier at veien lå der under Gyldenløvefeiden (1775-79), og det synes å være allment kjent at den gamle allfarveien lå nede ved vollene. Edvard Frantz de Placa, generalveimester 1668-1670 1674-87, kan være den som har fått bygd denne veien.

Trolig var det årvisse flommer i dalbunnen som gjorde at veien lenge før 1700 ble flyttet opp på Kjønnås igjen. Veien ble først flyttet ned på nytt ca. 1860 da de bygde Gudbrandsdalschausseen, det som i 1930 ble riksvei 50.

Beskrivelse

Dette er en ca. 150 m lang veistrekning som tar opp fra veien tett ved steinmurene etter ei stue som lå der. Veien synes godt i landskapet, er skåret av på skrå med en nyere tømmervei, og ender ved Vollsveien, overfor andre svingen.

Veien har gode murer på utsida, til dels høy mur, har god bredde.

Like ved veien ligger det to automatisk freda kullutvinningsanlegg. Rett nord for veien ligger det ei slette der det har vært en boplass.

Vurdering

Dette er trolig en av de eldste autentisk bygde veistubbene i lendet. Det var bygd veier før, men ikke mange kan dokumenteres fra 1770-tallet og som eksisterer i dag uten å ha vært endra. Veien har derfor stor verneverdi.

Det er viktig at denne vegen får ein vernestatus i kommunen ved at den legges inn som hensynssone C. Sone med særlig bevaring av kulturminner/kulturmiljø etter PBL § 11-8 bokstav C i kommuneplanens arealdel slik at alle tiltak i nærleiken tek omsyn til dette vegfare.

Dette kulturminnet har slik stor opplevelsesverdi, kunnskapsverdi og bruksverdi (som turvei), og del av et helhetlig miljø i kulturlandskapet.

Faktaark forslag vernestatus

kategori 2

Eiendomsnavn Vollstuen/Voldmo/Bjørgeløkken

Gards- og bruksnummer 46-14/29

Navn på kulturminne stue

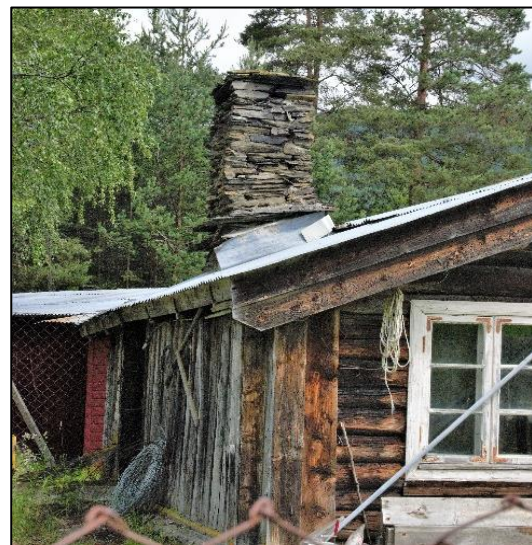

Historikk

Plassen er kalt Bjørgeløkken i 1865, skifta trolig navn i 1876 til Vollstuen, og var husmannsplass under Nordigård Bjørge ute på Bjørgevollen i Tollmoen. Vollstuen ble eget bruk i 1923, med beiterett i Åmillom. Den gamle stua ligger på eiendommen Voldmo (46-29) mens driftsbygning og andre hus ligger på Voldstuen (46-14). Voldmo kom til som egen tomt til bolighus i 1950. Stua var bolighus til 1969, utleie fra 1950.

Beskrivelse

Dette er ei lita, beskjeden lafta stue i ei etasje, inngang midt på søndre vegg. Huset hadde i 1922 veldig flott villskifertak, jf. gml. foto, nå bølgeblikk. Huset er borkledd på vestvegen, laftekassene er kledd inn. Det er ei høy, mura pipe. Stua har sunket litt ned i bakken, det er gråsteinsmur rundt hele huset.

Vurdering

Huset står forholdsvis godt, det bør ryddes rundt veggene, og vurdere å skifte ut sviller og gå over grunnmuren. Om en kunne legge på villskifer igjen, ville det ha vært veldig bra. Huset bør bevares som et kulturminne over de mange husmannsplassene/stuene som ble etablert på vollene utover mot Lågen. Ettersom denne er godt bevart og ligger like ved en mye brukt turvei fra Tollmoen langs vollen nordover mot Gundstadmoevjua, har denne også stor miljøverdi.

Denne stua har stor opplevelsesverdi, kunnskapsverdi om enn ikke bruksverdi nå, annet enn som lager. Men er en viktig del av et sterkt endra kulturlandskap.

Faktaark forslag vernestatus**kategori 2**

Eiendomsnavn	Nybakken	Gards- og bruksnummer 47-19
Navn på kulturminne	Bussgarasje	

Historikk

Dette er siste bygningsrest av starten på et stort vognmann/transportelskap som har betydd mye for kommunen. Det ble etablert av Kristian Nybakken (1890-1961), som startet som vognmann med to hester, trolig i 1923. Den gangen var denne nord/østre delen av Tollmoen veldig sentralt næringsområde, like ved jernbanen, forsamlingshuset Bølund (ca. 1894-1949), Ringebu Uldspinneri og Veveri (1913-ca 1954) Solgløtt/Kleiven verksted (har vært både snekker og mek. verksted) mfl.

Det har senere vært drosjevirksomhet, buss og lastebiltransport. Nå er det Ringebu Bilruter (fra 1937) som holder til her, i dag er det hovedsakelig skolebuss og turbusser.

Beskrivelse

Dette er et reisverkhus, brukt som garasje for firmaet. Det er senere bygd på en liten bilgarasje med pulttak på østveggen. Veggen mot sør er i dag dekt av store garasjedører. De to gavlveggene og den andre langveggen har et eldre preg, trolig med originale vindu. Huset er bordkledd. Det er bølgeblikk på taket. Huset står bra.

Vurdering

Dette var et viktig område der det var stor næringsutvikling. I dag kan det bli ny vekst i de tidlegare områda etter Ringebu Sag, like ved. Denne garasjen og verkstedet Solgløtt er av de siste fysiske kulturminna fra denne blomstringstida.

Huset kan ha en større opplevels- og kunnskapsverdi om det for eksempel blir laget ei utvending utstilling på veggen mot nord i samarbeid med Ringebu Historielag og eier om næringsutvikling og bosettingshistorie i Tollmoen. Huset har fremdeles bruksverdi som helhetlig miljø i kulturlandskapet preget av transport og samferdselshistorie.

Faktaark forslag vernestatus**kategori 2**

Eiendomsnavn Høye nordgard

Gards- og bruksnummer 56-1

Navn på kulturminne Låve

Historikk

Høstingsbruk på vollene ut mot Laugen fra gårdene i Vekkom og Kjønnås har vært omfattende i flere hundre år. Det er vanskelig å si når dette startet, men trolig på 1700-tallet etter hvert som behovet for vinterforing for flere dyr økte. Vi finner bevart og til dels fremdeles i bruk mange ulike typer låver, et par er også med silokum til. Gården Haugje/Høye er gammel gård høyt oppe i lia som har et slåtteland midt mellom tidligere husmannsplasser fra sist på 1800-tallet. I ene enden av jordet har de en låve.

Beskrivelse

Dette er en låve som har vært tilpasset flere utviklingsledd i forhøsting nede på Flata. Den ligger midt mellom hus fra tidligere plasser, inneklemt. Låven er i reisverk av litt nyere type med låvebru og stor låvedør for traktor. Låven er ganske brede gavlvegger, litt kortere på langveggene. Det er trolig original bølgeblekk på låven. Det er bevart to ulike typer silokummar sør for låvebrua, den ene er fra før 1950 (jf. foto). Det fins få igjen av slike mellom typer i utviklingshistoria av silokummar.

Vurdering

Vi vil anbefale at det blir ryddet vegetasjon rundt låven, og at det blir gjort grundig dokumentasjon og ev. bevaringstiltak for låven med silokummer. Låvebrua er veldig dårlig. Denne låven er stor kunnskapsverdi om tidlegare bruksverdi som helhetlig miljø i kulturlandskapet med gård oppe i dalsiden, og slåtteland nede på flata.

Faktaark forslag vernestatus		kategori 2
Eiendomsnavn	Løsnes Nedre	Gards- og bruksnummer 138-1.2
Navn på kulturminne	låve og lita stue	ligg på Storøya

Historikk

Høstingsbruk på vollene ut mot Lågen fra gårdene på Fåvang har vært omfattende i flere hundre år. Det er vanskelig å si når dette startet, men trolig på 1700-tallet etter hvert som behovet for vinterforing for flere dyr økte. Vi finn bevart og til dels fremdeles i bruk mange ulike typer låver. Dette var tidligere våtmarksområde og er fast flommet over flere ganger hver sommer.

Gården Løsnes er gammel gård med gardstunet trygt for flommer litt opp fra dalbunnen på østsiden av dalen.

Beskrivelse

Dette er to hus som ligger tett ved på en liten forhøyning ute på Storøya. Det ene huset er ei lita lafta stue med flott villskifertak, grov, stor skifer. Låven ekstra lang, er satt sammen av flere bygninger, og er lafta med et reisverk påbygg i ene enden, dette står på stolper. Det er åpent rom midt mellom de to sammenbygde låvene, slik at man kunne kjøre inn for å losse, og for å hente om høsten. Det er i dag brukt til lager. Låven har hatt annet tak tidligere, nå eldre bølgeblekk. Dette er den eneste av sitt slag som vi har

sett ute på vollene. Stua kan være ei husmannstue, brukt ved våronn og innhøsting, kan hende også ved fløting av tømmer og fiske?

Vurdering

Vi vil anbefale at det blir rydda vegetasjon rundt låven og stua, og at låven blir berga for framtida. Disse to husa ute på Storøya har stor kunnskapsverdi om tidlegare bruk som heilskapleg miljø i kulturlandskapet med gard oppe i dalsida, og slåtteland nede på flata.

Faktaark forslag vernestatus

kategori 2

Eiendomsnavn	Vestad Uppigard	Gards- og bruksnummer: 59-1
Navn på kulturminne	låve	

Historikk

Høsting av for og beite og dyrking av korn og potet nede dalbunnen for gårdene i dalsiden har flere hundre år lang historie. Dette har vært grunnlaget for å ha store vinterbesetninger på gården, som om sommeren er på seterbeite. Disse to låvene fra Vestad og Guttu kan være fra kring 1900, +/-; mens redskapshuset er litt nyere.

Beskrivelse

Dette er et større bygningsanlegg som ligger i kombinasjon med tilsynelatende to ganske like låver som står i vinkel til kvarandre, Uppigård Vestad (59-1) og Nørdre Guttu (58-1).

Begge byggene er i reisverk, og er bordkledde. Den ene mot sør er med gammelt bølgeblikk på taket, mens redskapshuset har pulttak og nyere bølgeblikk. De er ikke beiset.

Den røde reisverklåven har låvebru med gråsteins fot og trebru opp i andre etasjen på låven med gjennomgående kjøring, men låvebrua mot nord-vest er borte. Det er ikke stor nok opning for moderne traktor. Det er flere dører på langveggen med ulik åpning.

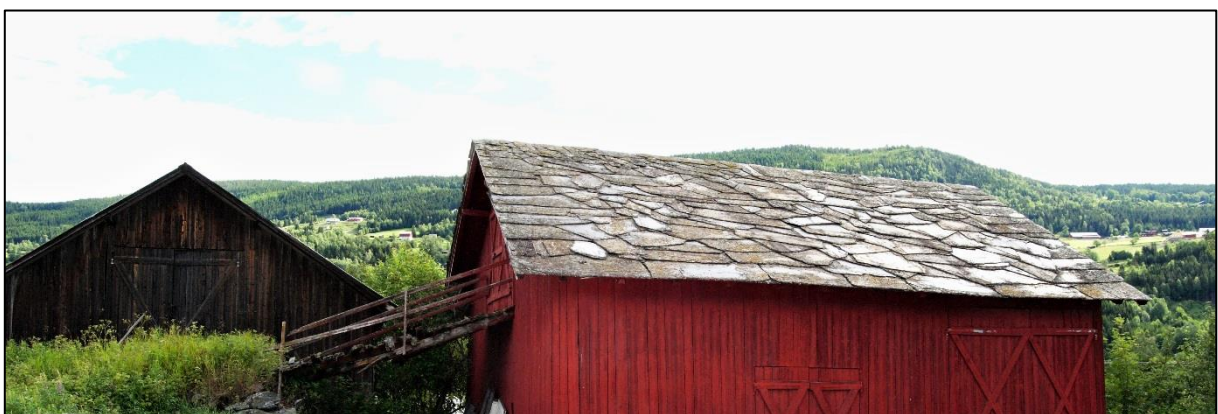
Det er et usedvanlig godt lagt villskifertak med mønestein stikkende ut over kanten, og godt lagt kantsteiner.

Vurdering

Uthusa viser ei lang driftshistorie med sine ulike bygninger. Men: det som er mest aktuelt i denne sammenhengen er låven til Vestad, som har et usedvanlig flott skifertak, med ganske tynn villskifer. Det er ellers ei interessant bygningsform og bygningsmiljø – for å få med mangfoldet av låver ute på vollene.

Gården har stor opplevels- og kunnskapsverdi, og bruksverdi som helhetlig miljø i kulturlandskapet.

Faktaark forslag vernestatus		kategori 2
Eiendomsnavn	Vestad Nigard	Gards- og bruksnummer: 60-1
Navn på kulturminne	låve	

Historikk

Høsting av for og beite og dyrking av korn og potet nede dalbunnen for gårdene i dalsiden har ei flere hundre år lang historie. Dette har vært grunnlaget for å ha store vinterbesetninger på gården, som om sommeren er på seterbeite. Denne lange låven fra Nigård Vestad, er vanskelig å tidfeste, den er trolig bygd om flere ganger, utvidet.

Beskrivelse

Låven er i reisverk, og er bordkledd. Det er eldre, mala bølgeblikk på taket, mens reiskapshuset har pulttak og nyere bølgeblikk. De er ikke beiset. Det er store skyvedører på langsiden, for å kunne køyre reiskap, skurtreskar ol. inn. Låvebrua er mura med et mellombygg i tre med tak og vegger.

Vurdering

Låven er den største vi har sett i denne kartlegginga og viser deler av ei lang driftshistorie ute på vollene og har stor opplevels- og kunnskapsverdi, og *bruksverdi som helhetlig miljø* i kulturlandskapet – som del av et stort mangfald av låver fra ulike perioder drift.

Faktaark forslag vernestatus		kategori 2
Eiendomsnavn	Kirkenær	Gards- og bruksnummer 64-20
Navn på kulturminne	Bygning, tidl. kommunehus, pensjonat, skole	

Historikk

Kirkenær lå under prestegården og ble skilt ut først i 1931. Det er den gamle formannskapsstua fra ca. 1840, der formannskapet og herredsstyret hadde sine møter, til Kaupanger ble bygd i 1911.

Ringebu sparebank holdt til her 1860-1913, da banken flytta ned i Kaupanger. Det var også pensjonat her fra 1935 til ca. 1980?? Pensjonatet bygde på huset i 1965.

Kiosken på andre siden av veien, var en garasje, tatt i bruk som kiosk for besøkende i kirken ca. 2013.

Beskrivelse

Kirkenær var opprinnelig en lafta bygning satt opp i en etasje, men som senere ble utvidet med skolestue for småskolen. Det er en lafta 2 ½ etasje bygning, bordkledd. Det var og en leilighet i bygget, der gjerne herredskassereren bodde, senere bygd om til pensjonat og bolighus. Er nå bolighus.

Det er et komplisert veikryss ved huset, flere veier møtes i ei stjerne, inkl. pilegrimsleden, se foto ca. 1959.

Vurdering

Området kring Ringebu kirke er et omfattende kulturminneområde som blir omhandla særskilt i forprosjekt til Masterplan og i videre arbeid 2018- med Masterplanen. Det bør slik reguleres til vern.

Bygningen har stor opplevelses- og kunnskapsverdi, og bruksverdi som del av et helhetlig miljø i kulturlandskapet rundt kirken – og kan tilføre noe som formidlingsarena for hele området.

Eldre flyfoto fra 1950-tallet som viser Haldstad nederst til høyre, Kirkenær, kirken prestegarden – og kulturlandskapet før kirkegården ble utvidet oppover. Foto Schrøder

Faktaark forslag vernestatus**kategori 2**

Eiendomsnavn	Gildesvollen	Gards- og bruksnummer 64-22 og 45
Navn på kulturminne	skole, pilegrimssenter, verksted og bosted	

Historikk

Det er mange automatisk freda kulturminne på området, funn av kullslag og diverse redskap. Gildesvollen er en eldre forsamlingsplass, er nevnt første gang i skriftlige kilder i 1305. Det har også vært eksersisplass her en periode for Ringeboiske Compani. Telthuset som sto her er flyttet til Jørstadmoen i 1842.

Eiendommen ble skilt ut fra prestegården til kommunen i 1933. Det ble bygd ny skole der i 1934, senere bolighus og konfirmasjonssal. Skolen ble lagt ned i 1997, og eiendommen ble i 1998 delt i to deler: 64-45 ble solgt til private, mens 64-22 fremdeles er i kommunal eie, herunder den nedlagte kirkegården (1896-1930).

Gildesvollen er Ringebu kommune sin tusenårsstad. Nåværende eiere driver treskjærerverksted, husflids/gårds-butikk, birøkt og pilegrimsherberge.

Beskrivelse

Husene som står i dag er utedo, skolehus, konfirmantsalen og bolighus, alle står i stil med samme fargepalett, bordkledning og handskebak skifer på taka. Det er en fredet kirkegård der, og flere steinstøtter. Pilegrimsleden gjennom området har en merka sving nedenom Gildesvollen.

Vurdering

Området rundt Ringebu kirke er et omfattende kulturminneområde som blir behandlet særskilt i forprosjekt til Masterplan og i videre arbeid 2018- med Masterplanen. Deler av Gildesvollen er automatisk freda, resten av området bør reguleres til vern.

Gården har særdeles stor opplevels- og kunnskapsverdi, og bruksverdi som helhetlig miljø i kultur-landskapet.

Faktaark forslag vernestatus**kategori 2**

Eiendomsnavn	Sognestugu	Gards- og bruksnummer 138-4.2
Navn på kulturminne	forsamlingshus	

Historikk

Huset har uvisst opphav, men er trolig bygd på 1800-tallet. Huset har vært flytta, kan ha vært flytta flere ganger, sto sist på nordsiden av bekken, om lag der stabburet på Kirkestuen står nå.

Det er tradisjon om konfirmantundervisning her, og er fremdeles i bruk på konfirmasjonsdagen da konfirmantene starter her og går samlet over åt kirken. Ellers er det kirkekafe og en kan bruke huset til møtevirksomhet.

Beskrivelse

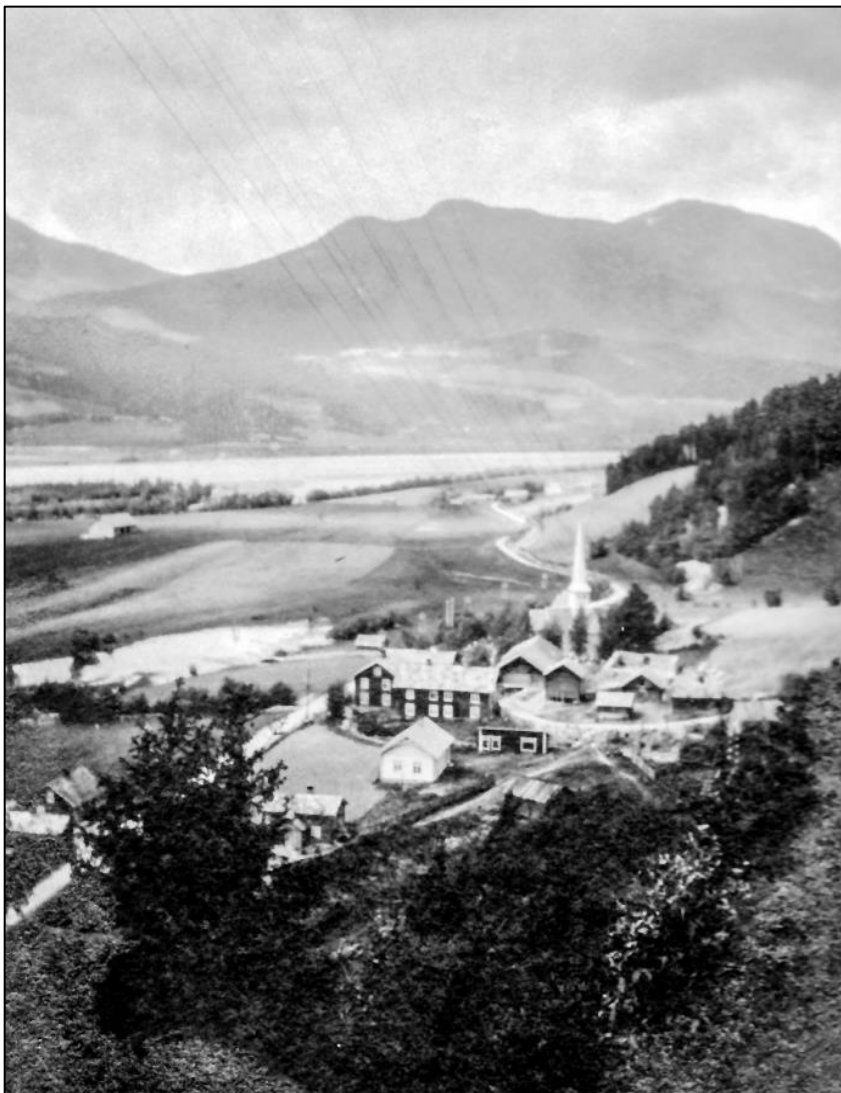
Dette er et lite, lafta hus, ganske intakt innvendig (kjøkken og sal) og utvendig. Det er bordkledd, har vindu fra kring 1900, og ganske nytt platetak.

Vurdering

Området rundt Fåvang kirke, med utvida kirkegård, gården Kirkestuen, sognestua mm er et rikt område på automatisk freda kulturminne, og nyere kulturminne knytta til området som det gamle sentrum for Fåvang. Området bør sees i sammenheng og reguleres til vern.

Sognestua har stor opplevelses- og kunnskapsverdi, og bruksverdi som helhetlig miljø i kulturlandskapet, sjølv om den er flyttet. Huset kan brukes i formidling for grupper for hele området,

På fotoet ser en kirkestedet tidligere, før en del av husa ble flyttet dit de står i dag. Sogne stua ser en midt i bildet, foran hovedbygningen på Kirkestuen gårdsanlegg. Vi ser også veien slik den gikk tidligere, opp i bygda, gjennom gårdstunet. På bildet under ser vi sognestua bak stabburet på Kirkestuen, med bekken mellom. Stua sto omtrent her tidligere.

Faktaark forslag vernestatus**kategori 2**

Eiendomsnavn	Sagbakken Øvre (Losna Bruk)	Gards- og bruksnummer 143-5
Navn på kulturminne	sagbruk	

Historikk

Saga ble etablert i 1888, som ei sirkelsag drevet med vasssturbine (se foto) tidligere har det vært ei oppgangssag her. Eiendommen ble utskilt fra g. br. 143-1 i 1901. Ivar O. Nordrum kjøpte eiendommen i 1940 for kr. 1850 av et sameie med 9 eiere. Siden da har huset vært brukt til birøkt og honningproduksjon. Et lite kontorbygg i gavlen ble flyttet til eiendommen deres lenger opp i grenda, ellers er det meste slik det har vært.

Beskrivelse

Saghuset er ca. 10x18m, bygd i grovt reisverk, fundamentert på kraftig natursteinsmur. Bygningen er delt i to rom langsetter, der det ene er med åpen kledning og tømmerinntak, sagbenk i tre står fremdeles og det er dobbel dør i gavlvegg. Andre rommet er kledd med profilert panel, ovn/pipe, tett golv. Veggene og himling er isolert med sagflis. Det er vindu i denne delen ut mot elva. Dette har kanskje vært høvleri/verksted. Under denne delen er det et åpent kjellerrom. Nå er det støpt golv og støpt mur mot elva, grovt reisverk med panel. Kjelleren har kanskje vært flisrom?

Pipa er mura i tegl, pussa innvendig. Mura helt til kjellergolv. Taket er tekt med bølgeblekk som ble malt. Bygningen fra 1888 er i god stand, det har vært tett tak og reisverket er uten større skader. Det er noen mindre skader ved tømmerinntaket, dels fra fysiske påkjenninger og dels fra fuktpåkjenning. Panel og kledning er i bra stand. Litt fukt nederst på kledningen på de mest utsatte veggene. Det er lagt vinyl golvbelegg i «høvleriet», dette har trolig ført til at fukt fra undersiden (jordfukt/luftfukt) ikke har tørka tilstrekkelig opp.

Vurdering

Det er et kulturminne både i sagbrukshistoria, lokalhistorie og som eksempel på byggeskikk og materialbruk fra den tida. For videre bruk har den et betydelig potensiale, det er store åpne rom som kan brukes til mangt, er kraftig og solid bygd. Sissel Nordrum, aktuell ny eier, har tanker om å bruke ene delen som leilighet, andre delen tilsvarende uthus. Dette vil være fullt forenlig med øvrige kvaliteter ved bygningen, og kan gjennomføres uten større bygningstekniske utfordringer. Vegger og himling isoleres ekstra med cellulose-isolasjon (tilsvarende egenskaper som tre, men større isolasjonsverdi enn flis), vindu kan brukes videre, gjerne sammen med innvendige rammer med isoler-glas. Golvet bør isoleres bedre, og kanskje må en skifte golvbord. Bjelkene ser bra ut. Aktuelt med stubbloft med 20-25 cm isolasjon.

Området rundt Fåvang kirke, med utvida kirkegård, gården Kirkestuen, sognestue mm er et rikt område på automatisk freda kulturminne, og nyere kulturminne knyttet til området som det gamle sentrum for Fåvang. Området bør sees i sammenheng og reguleres til vern.

Området opp for kirken har stor opplevels- og kunnskapsverdi, og bruksverdi som helhetlig miljø i kulturlandskapet. Her kan en formidle håndverk-, industri- handel-, samferdsel og kirkehistorie i ei løype.

Faktaark	forslag vernestatus	kategori 2
Eiendomsnavn	Nyborg	Gards- og bruksnummer 144-5
Navn på kulturminne	smie	

Historikk

Gammel smie, uvisst hvor gammel. Den siste som brukte smia var nok Ingvald Nyborg, som var en kar med godt håndlag, og alltid en god replikk på lur, når han var i lune til det. Han ga mange en hjelpende hånd når noe var ødelagt. Ingvald var vel mest kjent for sine flotte kniver.

Beskrivelse

Lafta bygning 1x1 tømmer, dør på nordsiden, oppover. Bølgeblikk på taket. Smia er i orden, bygningen er i god stand, ble restaurert for noen år siden.

Vurdering

Området rundt Fåvang kirke, med utvidet kirkegård, gården Kirkestuen, sognestua og oppover grenda er et rikt område på automatisk freda kulturminne, og nyere kulturminne knyttet til området som det gamle sentrum for Fåvang. Området bør sees i sammenheng og reguleres til vern.

Området opp for kirken har stor opplevels- og kunnskapsverdi, og bruksverdi som helhetlig miljø i kulturlandskapet. Her kan en formidle handverk-, industri- handel-, samferdsel og kirkehistorie i ei løype.

Faktaark forslag vernestatus		kategori 2
Eiendomsnavn	Fårråbrua	Gards- og bruksnummer 30-14
Navn på kulturminne	Gardstun	

Historikk

Tidligere het plassen Broen, og har lenge vært et sted stad med dyktige smeder, bøssemakerere, og finsmeder som har laga draktsølv i flere genereasjoner. Vi kjenner til bosetting her frå ca 1700. Det var lite hamning eller skog til bruket.

Garden ble i 1854 delt frå Slovarp og i 1880 frå Nedre Rudi, og slått sammen til et bruk i 1881: Fårråbrua, navnet kommer fra garden Forr på andre siden av brua. Garden ligger langs vegen inn til Rudidalen.

Beskrivelse

Det er bevart stor bygningsmasse som er i god stand. Ei lita lafta stue fra ca. 1750 med torvtak, hadde til ca 1900 firkantskifertak. Et eldre lafta stort våningshus, bygt om ca. 1920, restaurert 1960, påbygd 1967, bordkledd og med platetak, tidligere firkantskifer. Lafta kårbygning i 1 ½ høyde ca. 1800, restaurert 1986, skifertak. Lafta stabbur 1850, lafta låve 1940, lafta fjøs 1905, en eldgammel stall, stall og hønsehus ca.1900. På et foto fra tidleg 1900 har de fleste husa firkantskifertak, mens et hus har bordtak.

Garden har ein gammel god nytteveksthage som blir godt drevet.

Rett sør for gardstunet, i bakken ned mot flata, ligger det en mengde automatisk freda kulturminne, i hovedsak kullgroper – til dels samamenhengende med de som ligger sør for Kvernflaten.

Vurdering

Dette er et veldig interessant gardsanlegg som ligg tett ved ny og gammel hovedveg gjennom dalen, og like ved pilegrimsleden. Det er bevat mange eldre hus i tunet som er i god stand. Garden har ei interessant håndverkshistorie knytta til grovsmed, finsmed, bøssemakar osv. Garden har stor **opplevelses- og kunnskapsverdi**, og **bruksverdi** som **helhetlig miljø i kulturlandskapet**.

Kilde Norske Gardsbruk, Ringebu Heim og folk/Kjønnås

Faktaark forslag vernestatus

kategori 2

Eiendomsnavn Kvernflaten

Gards- og bruksnummer: 31-2

Navn på kulturminne Gardstun

Historikk

Garden ble rydda i 1791, og jorda kommer fra Slovarp (31.1). Anders Engebretsen og Rønnaug Pedersdotter fikk bygselseddel på et stykke udyrka mark i 1791. Han var gjørtler og fikk tillatelse til å ta nedfalne tre i skogen under Slovarp for å brenne kull til støpinga. Garden var klokkerenkegard 1843-1857. Garden ble skilt fra som eget bruk fra Slovarp i 1857. Garden hadde ikke seterrett, men hamnerett. Det var ingen skog som hørte til garden.

Beskrivelse

Tunet ligger i slak skråning, med gode steinmurer ut fra bakken. I 1953 sto det et våningshus bygget 1901, et 1928, en låve fra ca. 1870, et fjøs 1876, eldre stabbur og eldhus som senere ble bygget om til garasje. Våningshuset (fra 1957?) ble bygget på i 1975.

Vurdering

Garden ble etablert på tidlig handverksverksvirksomhet med gjørtleri, og enkelt husdyrhold, ellers har det vært flere jernbanefolk på garden. Garden ligger langs den gamle vegen over Kjønnås, Grådalshaugen (nå Pilgrimsleden), i krysset med Bergsveinsvegen.

Dette er en viktig gard i landskapet langs den gamle vegen med Pilgrimsleden. En har lett for å se på de store gardene som verdifulle i kulturlandskapet, men Kverndalen representerer andre historier. Det er bevart flere eldre hus i tunet, som ellers er kjennetegnet med flotte murer og skifertak. Husene har mange typer takteking, handskebak, villskfer, kvadratskifer og rektangulær skifer og moderne stein. De gamle husene på garden er i god stand og står bra.

Det er registrert mange kullgroper i skogen sørøst for garden.

Garden har i dag stor **opplevelsesverdi, kunnskapsverdi og bruksverdi** som **helhetlig miljø** i kulturlandskapet.

Kilde: NG, Heim og folk band, Kjønnås

Faktaark forslag vernestatus		kategori 2
Eiendomsnavn	Gunstadmoen	Gards- og bruksnummer: 43-2
Navn på kulturminne	Gardstun	

Historikk

Gunstadmoen er en husmannsplass under Nistugun Gunstad, rydda i nyere tid, er først nemnt på slutten av 1850-talet. Navnet har og vært brukt om Flatmoen og Smestadmoen. Gunstadmoen vart egte bruk i 1933. Den gamle tømra hovedbygningen i 2 etasjer som ble flytta hit fra Flye på slutten av 1850-tallet. Jon Pedersen Gunstadmoen, som rydda plassen da, var frihandler i perioden 1862-1864, senere livberga de seg av gardsdrifta.

Garden har hele tida hatt utfordringer med Trondheimsvegen/E6. Den gamle hovedbygningen ble revet da vegen ble utvida, tunet sto da litt lenger ned mot vegen. Dyrka mark og beite har og hatt store utfordringer med vegen og som stadig tar større del av arealet.

Beskrivelse

Det er store mengder automatisk freda kullgroper rundt garden, og spor etter gammel hovedveg fra sist på 1600-tallet, sjå eget faktaark.

Trulig er stabburet fra ca 1850, et ganske typisk, lite, lafta stabbur i 2 etasjer. Det er bygd på ein skåle i reisverk på oversida, med pulttak. Det lafta fjøset er fra 1925 og ligg tett sammen med en gammel lafta låve. Bostedshuset er eldre, men ble rehabilitert i 1936, og senere på 1970/80 tallet. Det er bølgeblikk på taket på de gamle husa.

Johan Gunstadmoen (1907-1982) kjøpte garden i 1933, 26 år gammel og bodde og drev Gunstadmoen resten av livet. Han var en vidgjeten original, som det går mange historier om. Han gjekk bl.a. med kvist eller kniv for å finne vatn.

Gunstadmoen er i dag bebodd og de driv med hest, også i samband med leiekøyning, arrangement mm.

Vurdering

Det er i dag nye brukere av garden som ønsker å forsterke verdiene i tunet – og som driv med hest. Garden ligg erlike ved Gudbrandsdalsvegen og har stor opplevelsverdi, kunnskapsverdi og bruksverdi som helhetlig miljø for framtida.

Kilde Norske Gardsbruk, Ringebu Heim og folk, Kjønnås.

Faktaark forslag vernestatus		kategori 2
Eiendomsnavn	Skjeggestad	Gards- og bruksnummer 58-3
Navn på kulturminne	Gardstun	

Historikk

I 1863 kjøpte frihandler Mathias Myhre flere mindre parsellar på flata, og bygde garden. Navnet Skjeggestad er ikke opprinnelig fra her, men kom hit i 1859, da han gifta seg med jordmor Ingeborg Myhre, enke, 1. g. gift Skjeggestad (fra Gausdal). Garden ble etablert som en del av omlegginga av hovedvegen som ble flytta ned i dalbotn. På Skjeggestad etablerte de landhandleri og skysstasjon. Derfor er det og to store våningshus og et stort stabbur på garden.

Beskrivelse

Det er et lafta og bordkledd 2 ½ etasjes våningshus frå 1863, restaurert 1999, firkantskifer på taket. Det er en litt mindre kårbygning frå 1863 i 2 etasjer, lafta, bordkledd, firkantskifer på taket. Et stort lafta stabbur (trolig 1700 tallet, flytta til garden ved etableringa), en moderne driftsbygning på andre sida av vegen fra 1968, redskapshus fra 1973, se foto fra 1959. Nord for tunet, en campingplass etablert i 1964, lagt ned i 1995, drevet i 30 år. Siden den gang har det vært drevet kontinuerlig overnatting på lang. Og kortidsbasis i utleiehus. Den litt mindre hovedbygningen er oppført av to tømmerkasser sannsynlig hentet fra klokkegarden Grov som ble nedlagt omgiring 1860. De har i noen år drevet gardsutsal av egenproduserte poteter, egg mm. ved E6. Garden har de siste årene vært trua av 4 store flommer som har negativ konsekvens for jorda og avling.

Vurdering

Dette er et veldig interessant gardsanlegg som ligger tett ved Gudbrandsdalsvegen gjennom dalen. Få gardar i kommunen er etablert så tett sammen med hovedvegen - som går gjennom gardstunet fremdeles. Men så ble garden også etablert på grunn av hovedvegen. Dette er derfor et kulturmiljø som er veldig viktig i å forstå hvordan landsbyen, stasjonsbyen Vålebrua vokste fram mot slutten av 1800-tallet med allfarvegen som ble etablert i dalbotnen, og etableringa av jernbana, som avslutta behovet for skysstasjonen. Husa er i god stand.

Garden har ei interessant samferdsels og reiselivshistorie frå sent 1800-tall framover til jernbana kom, og en ny periode med reiseliv frå 1970-tallet i ca. 20 år. Samferdselshistoria og gardshistoria henger tett sammen også i dag, med gardsutsal og utfordringer med vegen og utviklinga av gardsdrift/hovedveg. Garden har stor **opplevelse- og kunnskaps- og bruksverdi** som **heilhetlig miljø i kulturlandskapet**.

Kilde Norske Gardsbruk, Ringebu heim og folk, Vålebrua

1441

Skjeggestad 58/3, 63/2, 64/30, 62/2, 69/4 med flere

Foto: Schrøder, A

Gudbrandsdalsmusea AS

4 Tiltaksdel

4.1 Tiltak

Kulturminneplanen er et godt utgangspunkt for å ta kulturarven aktivt i bruk. Tiltaksdelen inneholder tiltak for å bevare, forvalte, formidle og bruke kulturminnene og kulturmiljøene i kommunen. Tiltaksdelen beskriver hvem i kommunen som har ansvar for å sette i gang de forskjellige tiltakene. Tiltaksdelen revideres hvert fjerde år, første gang i 2021.

Tema/handling	Oppstart	Budsjett	Ansvar
Laste opp prioriterte kulturminner i Askeladden, Riksantikvarens database	2018	0	Kultur (Oppland Fylkeskommune kan bistå med opplæring i hvordan dette skal gjøres)
Laste opp de registrerte kulturminnene i InnlandsGis.	2018	0	IKT, Kultur, Teknisk (Oppland fylkeskommune kan bistå med opplæring i hvordan dette skal gjøres)
Sikre de prioriterte kulturminnene gjennom bruk av virkemidler i plan og bygningsloven ved rullering av kommuneplanens arealdel og i nye reguleringsplaner der kulturminnene inngår.	2018-2021 kontinuerlig	0	Kultur, teknisk eventuelt i samarbeid med Oppland fylkeskommune
Rydding av vegetasjon rundt uthus og låver. Eventuelt andre prioriterte kulturminner.	2019-2021	100.000	Kultur/Eier (f. eks engasjere ungdom til sommerjobb «rydd et kulturminne») (Ikke prioritert i ØP 2019-2021)
Aktivt delta i nettverk som styrker kulturminnekonperansen	Årlig	0	Kultur
Igangsetting av evt. fredningsprosess jfr. kartlegginger anbefalt av Gudbrandsdalsmusea i samarbeid med eier/fylkeskommune/ Riksantikvar	2019-2021	0	Kultur
Legge til rette for tilstandsvurdering for de utvalgte bygningene.	2019-2021	0	Kultur i samarb. med Gudbrandsdalsmuseas bygningsvernråd giver
Kurs i søknader om støtte til istandsetning av kulturmidler	2019-2021	0	Kultur i samarb. med Gudbrandsdalsmuseas bygningsvernråd giver og fylkeskommunen

Samordne/gi innspill til kommunens strategi for SMIL midler til å innbefatte kulturminner og kulturmiljøer	2019-2021		Kultur
Formidling av kulturminneplanen og de omtalte kulturminnene	2018-2021	20.000	Kultur i samarbeid med Gudbrandsdalsmusea, historelag og andre. (Ikke prioritert i ØP 2019-2021)
Folkehelstiltak rettet mot kulturminner	2020-2021	0	Kultur i samarbeid med tur- og trimgruppa
Rullering av gjeldende plan.	2021	20.000	Kultur (innleid konsulentbistand) (Ikke prioritert i ØP 2019-2021)
Kulturminneplan for nytt område (sentrumsområdene Fåvang og Vålebru)	2020-2021	300.000 *	Kultur (innleid konsulentbistand/arb eidskraft) *50/50 kommunalt bidrag og Riksantikvaren. (Ikke prioritert i ØP 2019-2021).

5 Kilder

Digitale kilder

Askeladden.no

Lokalhistoriewiki.no, wikipedia.no

Oppland fylkeskommune.no, kulturarv

Riksantikvaren.no

Ringebu historielag.no

Andre kilder

Aaby, Halvor: *Heim og folk: Kjønnås* (2014), *Vålebrua* (2015), *Vekkom* (2017). Ringebu historielag.

Aasmundstad, Per: *Vålebru 100 år*. Ringebu historielag, 1996.

Gudbrandsdalsmusea, Midtdalsarkivet, diverse arkiv Opplandsarkivet.

Hovdhaugen, Einar: *Bygda vår: Lokalhistorie for Ringebu*. Ringebu historielag, 1976.

Hovdhaugen, Einar: Gardar og slekter i Ringebu. Hamar, 1953.

SEFRAK – registrering av faste kulturminne fra før 1900 (Ringebu kommune).

Ødegård, Jon (red): *Hemgrenda*, diverse artikler. Årbok Ringebu historielag, 1976.

Ødegård, Jon (red): *Nedlagde heimar*. Ringebu historielag, 1997.

Øverlie, Olav (red): *Ringebu kommune 1837-1987*. Ringebu kommune, 1987.

I tillegg

Eiere

Lokale informanter

Vedlegg

Rapport fra Gudbrandsdalsmusea

Alle kartleggingene fra Gudbrandsdalsmusea

Prosjektbeskrivelse